

Марія Юрїївна Єфіменко,

адвокат, кандидат юридичних наук

ДО ПИТАННЯ ПРО ВІДШКОДУВАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ДЕРЖАВОЮ У СФЕРІ НОРМОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Для виникнення деліктних правовідносин стосовно відшкодування шкоди у сфері нормотворчої діяльності держави, необхідною є наявність ряду юридичних фактів, при всій сукупності яких у особи виникає право на відповідне відшкодування. Поряд з цим, найважливішою серед цих умов, без яких деліктні відносини не можуть виникнути як такі – це заподіяння шкоди фізичним чи юридичним особам. При цьому, значення має не будь-яка шкода, що була завдана вказаним суб'єктам, а лише та, яка стала наслідком видання нормативно-правового акту, який у подальшому було визнано незаконним і скасовано. Передумовою визначення поняття та специфіки шкоди, завданої нормотворчою діяльністю органів державної влади, має стати осмислення шкоди як загальної цивілістичної категорії та її видів.

На сьогодні питанням шкоди та її видів у цивільному праві України була приділена достатня увага. Багато науковців намагалися запропонувати власні підходи до визначення категорії шкоди, її видів та сутності.

Можна виділити групу підходів, в яких акцент робиться на тому, що шкода – це певне обмеження благ особи, яка її зазнала. Так, О. О. Красавчиков розглядає шкоду в якості будь-якого знецінення блага, що належало конкретній особі [1, с. 354]. В якості зменшення майнових прав потерпілого визначає шкоду О. С. Иоффе [2, с. 9]. Натомість М. М. Агарков та Д. М. Генкін під поняттям шкоди розуміють обмеження не тільки майнових, а й немайнових благ [3, с. 328]. В. Т. Смирнов розглядає шкоду як несприятливі, негативні наслідки, які настають при порушенні чи обмеженні майнових чи особистих немайнових прав і благ, які належать потерпілому [4, с. 58]. Цікавим є і розуміння школи як негативного наслідку (результату) певної дії, що проявляється у зменшенні або втраті (знищенні) певних благ (майнових чи немайнових), порівняно з тією ситуацією, коли б таких дій, що спричинили зменшення (втрату) взагалі не було [5, с. 112]. Отже, ці автори роблять акцент на тому, що шкода – це обмеження, порушення чи утиск особистих немайнових чи майнових прав чи благ особи.

Інша група авторів переносить акцент на порушення нормативних приписів, яке вже має своїм наслідком порушення чи обмеження певних прав і благ особи. Так, З. А. Флейшиц підкреслює, що шкодою є зменшення або знищення охоронюваного правом блага, які настали саме внаслідок неправомірних діянь [6, с. 20]. На думку Ю. С. Червоного, шкодою є будь-яке знецінення блага, що охороняється правом [7, с. 8]. Є. О. Суханов під шкодою розуміє всяке применшення матеріальних і нематеріальних благ, які охороняються законом [8, с. 393]. Безумовно, такий підхід є більш повним, оскільки враховує два важливих аспекти розуміння сутності шкоди у цивільному праві: по-перше, це применшення майнових чи немайнових благ особи; по-друге, ці блага мають охоронятися нормативними приписами і діянням правопорушника такого роду приписи порушуються.

При цьому, характер шкоди, яка заподіюється у разі вчинення того чи іншого делікту, є різною. К. О. Флейшиц відносила до об'єктів заподіяння шкоди різноманітні

матеріальні речі, а також нематеріальні блага – життя, здоров'я, ім'я, честь, авторство [9, с. 20] У найбільш загальному вигляді Н. М. Малєїн вказав, що шкода виражається у порушенні правопорядку, дезорганізації суспільних відносин і одночасно зменшенні, знищенні якого-небудь блага, цінності, суб'єктивного права, обмеженні користування ними, утисканні свободи поведінки інших суб'єктів [10, с. 89]. Він зазначав, що шкода – це насамперед соціальне поняття, невід'ємна ознака всякого правопорушення. Оскільки правопорушення заподіює шкоду суспільному правопорядку і може супроводжуватися порушенням суб'єктивних цивільних прав, остільки і наслідки правопорушення можуть мати самий різний характер, у тому числі матеріальний і нематеріальний, майновий і немайновий, вимірюваний і такий, що не підлягає оцінці, такий, що підлягає відшкодуванню і такий, що не може бути відшкодовано. Отут шкода уже визначається як сукупність негативних наслідків правопорушення [10, с. 89].

Виходячи з цих загальних положень, можна визначити такі особливі риси шкоди, завданої державою у сфері нормотворчої діяльності:

1) специфічна передумова завдання шкоди. Виходячи з формулювання ст. 1175 передумова виникнення шкоди у цьому випадку може бути двоякою. По-перше, це може бути заподіяння шкоди в результаті видання нормативно-правового акту, який потім було визнано незаконним і скасовано. По-друге, видання такого акту може і не спричинити шкоди відповідним особам, однак така шкода може завдана в результаті визнання нормативно-правового акту незаконним і його скасування. І в першій, і в другій ситуації можливим є звернення до суду за захистом своїх порушених прав на підставі ст. 1175 ЦКУ.

2) специфічні суб'єкти завдання шкоди – як вже було з'ясовано, це органи державної влади, які мають компетенцію щодо видання нормативно-правових актів;

3) така шкода, відповідно до ст. 1175 ЦКУ заподіюється незалежно від вини заподіювача;

4) особливий суб'єкт відповідальності – держава, яка несе відповідальність за дії державних органів, які є її невід'ємною частиною;

5) об'єктом такого роду делікту можуть виступати як особисті немайнові, так і майнові блага, яким може заподіюватися шкода.

Список бібліографічних посилань:

1. Советское гражданское право: учебник: в 2 т./под ред. О. А. Красавчикова. 3-е изд., испр. и доп. М.: Высш. шк., 1985. Т. 2. 456 с.
2. Иоффе О. С. Обязательства по возмещению вреда. Л., 1951. 515 с.
3. Гражданское право/под ред. М. М. Агаркова, Д. М. Генкина. М.: Юриздат, 1944. Т. 1. 419 с.
4. Смирнов В. Т., Собчак А. А. Общее учение о деликтных обязательствах в советском гражданском праве: учеб. пособие. Л.: Изд-во ЛГУ, 1983. 152 с.
5. Кузьмін Д. Л. Обліково-правові аспекти збитків і шкоди. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2007. Вип. 3. С. 112–127.
6. Флейшиц З. А. Обязательства из причинения вреда и из неосновательного обогащения. М., 1951. 180 с.
7. Червоный Ю. С. Обязательства из причинения вреда в советском гражданском праве: учеб.-метод. пособие. Одесса, 1961. С. 51.
8. Гражданское право: в 2 т./отв. ред. Е. А. Суханов. М., 2000. Т. 1. 720 с.; Флейшиц Е. А. Обязательства из причинения вреда и из неосновательного обогащения. М., 1951. 260 с.
9. Малєин Н. С. Имущественная ответственность в хозяйственных отношениях. М., 1968. 207 с.

Одержано 28.04.2017